

עשר שנים מחייו
הקדיש החוקר
יותם יעקבסון
לחקור את
התופעה הכי
מודחקת בציבוריות
הישראלית – על
אלפי צעירים
ולא רק, שיוצאים
להודו כחילונים
גמורים וחוזרים בה
בתשובה שלמה
● על הדרך הוא
הספיק להכריע
בשאלת העבודה
זרה בשיער הפאות
ולחטוף ביקורות
ארסיות ● **הודו
קיבלה באהבה**

חיים ברודי

צילומים: יותם יעקבסון;
נתי שוחט - פלאש 90

הודו כי טוב | מראת ענק לנפש, שבירת כל התפיסות הקדומות והיכרות

מתדברים

בתחתית ההר

מחודשת עם ה'פריזטים' – כרונולוגיה של התקרבות ידועה מראש

את

הטיוול המופלא של אותו ליל שבת, אלעד לא ישכח לעולם. המסע המופלא

בקצוות האחוריים של העולם, הפך באבחה לסייט מתמשך שהותיר אותו חסר אונים בלב הישימון. ודווקא שם מצא את חוויית התפילה נמסכת ומתמלאת בכל נימי נפשו.

הלב היהודי שלו כמו התרומם טפחיים מעל ערמות השלג הגבוהות והרהורי תשובה דוחקים נישאו אל על. "עמך – עמי!" זעקה הבריאה כולה שם בקצה תת היבשת ההודית, והפכה לפתע למבול עצום של רגשות טוהר שהלכו והשתלטו על אלעד בן ה-24 שבסך הכל ביקש לעצמו מנוחה לנפשו הסוערת במדינת האלילים וגילה מחדש את בוראו. על פסגות לבנות, נישאות בין עננים, נמצאת העיר לאדק השוכנת בין רכס קארקוראם להרי ההימלאיה. זהו אזור החלוקה המנהלית הגדול במדינת ג'אמו וקשמיר, והפחות מיושב מכל מחוזות הודו. הרכס הזה – שפירוש שמו בסנסקריט: "משכן השלג" – כולל את 15 הפסגות הגבוהות בעולם, שהגבוהה מכולן היא האורסט המצויה עדיין בתהליך של התרוממות.

אזור מבודד, שרק שני כבישים סלולים – אחד ממנאלי ואחד מקשמיר, שניהם בין הכבישים הגבוהים בעולם – מגיעים אליו וחוצים מעברי הרים בגובה שמעל 5,000 מטר.

"באותו ערב שבת", משחזר אלעד, "ירד גשם כבד. היו הצפות גדולות, גשרים קרסו וחומות לבנים התמוטטו. הנהר שבין לה לכפר צ'נגספה שבו התגוררתי אז הלך והתרחב. הייתה אווירה כללית של הסגר, וכל הדרכים נחסמו.

"הלכתי יחד עם רעייתי לקבלת שבת, ובשלוש בלילה יצאנו בחזרה למלון. קלטנו שהכול חשוך וסגור, ואין נפש חיה ברחוב. בגלל השבת לא הבאנו פנס, והכול היה מוצף. תחושת חוסר האונים הייתה גדולה. ניסינו לנווט את דרכנו ולא הצלחנו. הדרך העוקפת לגשר שקרס הייתה חסומה.

"במקרה נתקלנו בקבוצת שוטרים שעסקה בשיקום נזקי השיטפונות. רעייתי פנתה אל אחד מהם, שהחזיק פנס, ואמרה לו שאנו זקוקים לעזרה. הוא סייע לנו ולבסוף הגענו לגסט האוס, אבל אז גילינו שהכול חשוך לגמרי ולא יכולנו לפתוח את מנעול המספרים – שבו השתמשנו במיוחד, כדי לא לטלטל מפתח בשבת.

"ניצבנו מחוץ לדלת הנעולה אולי חצי שעה. התוכחנו את מי להעיר. הרגשתי שהוויכוח לא מתקיים רק בינינו, זה היה ויכוח על תפיסות. היא אמרה שצריך להעיר את בעלי הגסט האוס, הגויים. ואני אמרתי שצריך להעיר זוג חברים, ישראלים חילוניים, שישנו בחדר סמוך לשלנו. למה להבדיל בין גויים ליהודים חילוניים, שמבחינתם יהדותם היא בעל כורחם?

"בסופו של דבר, ראינו בחור אוסטרלי שיוצא משם עם נר והיה לנו גואל. ממנו יכולנו לבקש עזרה. הוא לא היה יהודי והוא הגיע בדיוק בזמן. אותו אירוע חידד לי את אוירת השבת. ה'היי

בתפילה בשעות השקיעה וה'דאון' בשעה שלוש בלילה".

אלעד מידוענו, הוא רק אחד מגיבורי ספרו החדש של הסופר יותם יעקבסון (39). יעקבסון, כחילוני שורשי יליד הארץ, הוא הדמות האחרונה שציפיתם שתסקור באהדה את התופעה המוכרת שמעולם לא יצאה לאור כמחקר ספרותי.

יעקבסון חוקר תרבות הודו ומרצה על דתות, על היסטוריה, על אומניות ועל תרבויות המזרח; מורה דרך בארץ ולאורך נתיבי הסחר הקדומים באסיה, כותב לירחונים ולעיתונים ועוסק בצילום גיאוגרפי. בזכות ראייתו החודרת והכלים המקצועיים העומדים לרשותו, מצליח יעקבסון לטוות מפגש מרתק עם דמויות מורכבות ועם תרבויות, והזדמנות להציץ אל עולם קסום ונסתר בהנאה צרופה.

ספרו האחרון 'הודו כי טוב', שמתעד את מסע התקרבותם ליהדות של התרמילאים הישראלים, כך הוא חש, הוא שונה; עולה על כולנה. יעקבסון מחזיק בספרו החדש ומציג אותו בגאווה לא מוסתרת.

שליח הגרי"ש אלישיב

בכרטיס הביקור הרשמי של יעקבסון מופיע שהוא עורך טיולים ברחבי ישראל, כותב ומצלם לעיתונים ולמגזינים בנושאי תרבות, דת, היסטוריה, חברה וסביבה, ומרצה במסגרות שונות על נושאים. "עד כאן ההגדרות היבשות", הוא מעיר בחיוך. "אבל למען האמת הייתי מבקש להימנע מרשימת תארים רשמיים, כי בכל הגדרה יש מידה של קיבוע, שלא תמיד חופף את מהות העשייה.

"אני מעדיף שיכירו אותי בשל עשייה, ולא בשל הגדרה. אני 'כותב' ולא 'כתב', 'מצלם' ולא 'צלם'. בדרך כלל אני פשוט 'סקרן'".

אחד מרגעיו הגדולים כבקי בתרבויות המזרח של יעקבסון, היה הרגע בו הוא נדרש לפסוק בסוגיית הפאות הנוכריות שעוררה סערה לפני כ-14 שנה. "השנה היא שנת 2004", הוא נזכר. זה היה בבוקר יום בהיר בו הייתי במסע הדרכה של תיירים בהודו. הטלפון לפתע צלצל. מהעבר השני קולו של גבר המזהה עצמו כאחד מתלמידי הגאון הרב יוסף שלום אלישיב מירושלים. הוא מבקש לדעת מה מקורו של השיער המגיע לארץ מהודו ומשמש לתעשיית הפאות הנוכריות.

"ידעתי שמדובר במנהיג הזרם החרדי-ליטאי, אבל מעבר לכך לא ידעתי למה אני נכנס", מספר יעקבסון. "הפניתי אותו למקדש וונקטשוורה שבדרום הודו, הידוע גם כמקדש ההומה ביותר בעולם. להפתעתי הוא ביקש הוראות מדויקות והסביר שמשלחת תצא לשם כדי שיוכלו לראות במו עיניהם את 'מקור הטומאה הבזויה והנחותה', כדבריו.

"המשלחת שבה כשבפיה שאלות רבות, שכיוונו אותי להצדיק את הקביעה כי גילוח הראש הנהוג במקדש מקורו בעבודת אלילים, ועל כן השיער אסור בשימוש. הם רצו שאפסוק הלכה כ'יהודי

הינדי'. בתור חילוני הדברים נשמעו לי מופרכים לגמרי.

"עוד באותו יום התקשרו אליי נציגים של גורמים אחרים במגזר החרדי – מאוחר יותר הבנתי שמדובר במתנגדי הרב אלישיב – וביקשו שאסייע להם לקבוע כי גילוח הראש אינו חלק מהפולחן האלילי עצמו, אלא שלב מקדים לו, ולכן השיער מותר. מהרגע שבו הבנתי את עומק הקלחת שאליה נכנסתי, סירבתי לשתף פעולה. לא היו לי תשובות ברורות ונחרצות לתת למבקשים.

"אף על פי כן, בפסקי הלכה שפסקו שני הצדדים צוטטתי שוב ושוב כ'גדול בתורת עכו"ם'. זה היה אחד מהרגעים המרגשים, הוא מסכם, כשגדולי תורה והוראה נסמכו על ידיעותי המופלגות בתרבות המזרח הרחוק".

מראת ענק לנפש

"כפי שכתבתי בהקדמה לספריי, מסביר יעקבסון, "המחקר הזה נועד כדי להציג את קולם של התרמילאים הישראלים שעוברים מהפך רוחני. 'הודו כי טוב' מביא את סיפוריהם האמיתיים של אותם צעירים שבחרו במהלך מסעם להודו או בעקבותיו לחזור אל חיק היהדות ולהתחבק באמונתם.

ההתבוננות במראה ולהתמסר לחיפוש.

"אתה יכול להפקיד את עצמך בידי הניסויים שהודו, אמנית חיבור המבחינים, מזמנת לך. אם רק תרצה תוכל ללמוד מהם אותה, ללמוד דרכה אותך ואותה דרכך". את הדיון הרווח כיום על העוברים מהפך דתי בהודו הוא מציין כדוגמה מוחשית לכך. "זה מסתכם בדרך כלל בתגובה סטריאוטיפית. לרוב נהוג לייחס להם חולשה או מצוקה נפשית, ופעמים רבות עולה הטענה שהם 'נפלו בפח' בעקבות שטיפת מוח זו או אחרת. אבל המפגש עם אלו שחוו את המהפך הזה בהודו חושף מציאות שונה לחלוטין.

"עד לפני כ-15 שנים", מסכים יעקבסון, "מי ששהה בהודו תקופה ממושכת, נתפס בעיני החברה הישראלית כתמהוני. 'מה הוא איבד שם?', שאלתי, או 'מה יש לחפש שם?'. אבל מאז זרמו מים רבים, הן בגנגס הן בנהרות התודעה הישראלית. יותר ויותר ישראלים שבים וחוזרים להודו בהזדמנויות שונות ובצמתים שונים בחייהם.

במרוצת השנים, כך נדמה, הסתגלה החברה הישראלית לנסיעות התכופות הללו להודו, ואף הוענקו להן הכרה והבנה. ההכרה הזו בצורך לנסוע

מדי שנה בשנה טסים עשרות אלפי ישראלים להודו. רובם המכריע נוחת בתת היבשת מיד בתום שירותו הצבאי, רבים מהם מגלים דווקא שם את בוראם וחוזרים בתשובה.

התופעה אינה חדשה אבל יעקבסון, באומץ לב ובסקרנות טבעית התחקה במשך יותר מעשור אחר המהפך הרוחני הזה. והוא עמד כמוקסם, ובחר להחמיא במחקרו הארוך לחוזרים בתשובה ששבים הביתה (תרתי משמע) מן המזרח הרחוק. גם את הראיונות והעדותיות שאסף ברחבי הודו מתוך "סקרנות" הוא פרסם לאחר שהבטיח לשנות את הפרטים המזהים של מרואייניו.

"עצם העיסוק בנושא המהפך הדתי-רוחני והניסיון להתחקות אחר מרואיינים וחומרים כתובים בנושא היה בעיניי מרתק", מתאר יעקבסון, "והוא הוביל אותי למקומות שלא הכרתי קודם ולמפגשים לא צפויים. כך למשל ביליתי שבת בקרב חוזרים בתשובה בצפת, השתתפתי כמאזין בהרצאות שנועדו להחזיר בתשובה או לחזק קהל שכבר חזר בתשובה ב'בית היהודי' בתל אביב, פקדתי בתי מדרש בירושלים, שוחחתי עם מחזירים בתשובה וביקרתי בבתיים של חסידי ברסלב בצפת ובסביבתה.

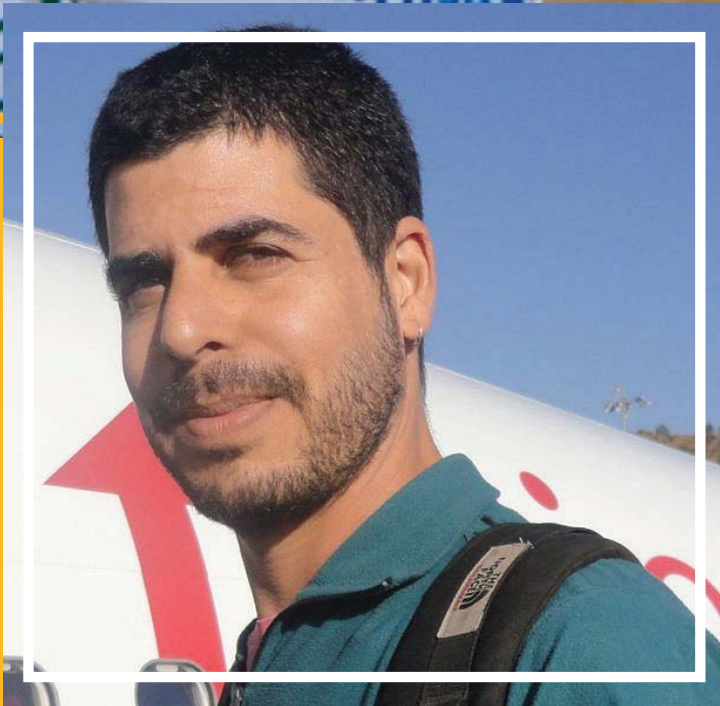
"המפגשים עם האנשים היו תמיד מעניינים ולא אחת מרגשים מאוד. הועשרתי רבות בידע והבנתי את אופן התרחשותם של תהליכים רוחניים רבים.

לא אחת גם זכיתי לתואר 'צדיק'. כל אלו קירבו אותי אל המושג 'תשובה' ברמה חווייתית ואישית יותר, ו'תשובה' - לאו דווקא במשמעותה הדתית - אני נוטה לחפש בכל עיסוקיי.

"הודו", אומר יעקבסון, "היא מראת ענק לנפש. אתה יכול לנחות כאן, להיבהל מהמראה הנורא המשתקף בה ולהימלט מכאן כל עוד נפשך כך. אתה גם יכול, כמובן, להתעלם מהמראה וליהנות מתחושת החופש האדירה שהמדינה הזו יכולה להציע לך. אבל אם אתה חותר לאמת, ואם יש כך גם קורטוב של אומץ, אתה יכול להעמיק את

להודו אינה נטולת חששות, אך בהחלט קיימת: בהדרגה החלו גם ההורים לנסוע ולפקוד את בניהם בניכר, לערוך אתם טיולים משותפים ולהתמזג בהוויית המסע והחיפוש. בהדרגה החל דור ההורים אף לטייל בהודו בעצמו. אחדים עושים זאת בגפם, כשתרמיל על גבם, ואחרים עושים זאת בקבוצות מאורגנות ובהדרכה צמודה.

משהו מהוויית המסע בהודו נארז בתרמיליהם ובמזודותיהם של המטיילים בתת היבשת. אותו 'משהו' מובא ארצה אפוף ניחוחות קטורת, סבוני

עשר שנים למחקר על התנועה הרוחנית בהודו. יותם יעקבסון

מדימיקס ומסאלות תבלינים, ומפעפע בהדרגה לחיים בישראל. מילים שונות, כמו "קֶרְמָה", "שְׂאֵנְטִי" ו"סְמֶסְאָרְה", השתלבו בהדרגה בסלנג הישראלי והשימוש בהן רווח יותר ויותר. שלא כלפני עשר שנים, כשהיה צריך לבאר את משמעותן של מילים אלו, כיום משמעותן העממית מוכרת וידועה לכול, והן אף מופיעות תדיר בעיתונות הכתובה ובתכניות תקשורת.

הבחירה ניטלת ומשתנית

אחד הדברים המפתיעים הוא היקף התופעה של מהפכים רוחניים בהודו, ובפרט היקפה של תופעת החזרה בתשובה שם. ממדי המפעלים העוסקים בהחזרה בתשובה גדלים כל העת, ובהתאם להם גדל מספר האנשים המעורבים בתהליך בצורה פעילה, הנמצאים כל העת על קו הודו-ישראל ומקיימים את המרכזים שנועדו ללימוד תורה ולהנחלת מצוות.

"במחקרי", אומר יעקבסון, "התברר לי שציבור גדול של מחזירים בתשובה, המשתייך לפלגים שונים, משתמש בהודו ככר פורה ביותר לפועלו. עוד הופתעתי לגלות עד כמה רווחים המקרים במגזר המסורתי ובמגזר הדתי שבהם אנשים ממליצים לקרוביהם ולחבריהם לצאת למסע להודו כדי לחזק את אמונתם ואת דתם. לא נראה לי שאפשר להצביע על נקודה

רגע של התבהרות, תובנה גדולה, שקשה עד בלתי אפשרי להסביר את גודלה. אומרים: 'מהי מחשבה? - שלובשת צורה ופושטת צורה'. מה שאותם חוזרים חשים, מוגדר בתחושתם, כעצום וגדול מהם. יש לזה אפקט שנתפס בחוש. "אחד ממרואייני היה נדב בן 23, מנחלת שבעה בירושלים שבתור יהודי היה בו כבר מהבית זיק של מסורת. הוא נסע להודו שנה אחרי שהשתחרר מהצבא, בעקבות דחיפה של חבר שחזר בתשובה שם. הוא נתן לו תפילין וטלית ואמר לו: 'לך להודו!' אמנם התהליך שלי התחיל שנתיים קודם,

אחת של חזרה בתשובה - זה יותר תהליך", מתאר יעקבסון. "מהרגע שנכנסת בשערי בומביי אתה משיל מעליך את תרבות המערב, וזה השלב הראשון. חלק ממרואייני מתארים כיצד במהלך הטיול הרגישו שבשלב כלשהו הנשמה שלהם התחילה לפעול. נפתח להם אפיק חדש, שהוא בעצם התשובה. והם הבינו שזה מהם שהם מחפשים כשהם חשים שבאיזהו מקום נעשה להם נס. "במקום כלשהו ניטלה מהם הבחירה והאיר עליהם אור חדש של השם - דרך חיים חדשה.

סכום כסף לא גדול שהוא מביא אתו מישראל, יכול המטייל הישראלי לחיות – לפרק זמן מוגבל – טוב יותר מרוב האוכלוסייה המקומית.

"ה'זמן מחוץ לזמן' מתקיים לאחר שנים אחדות של שירות צבאי מאמץ ותובעני, שבמהלכו רבים מהמשרתים נטולי זמן חופשי משלהם. ויתרה מכך, פרק הזמן שבו מתקיים המסע עתיד להיות נפרד גם מהתקופה שלאחריו, התקופה שבה חוזרים המטיילים ארצה ו'טובעים' בשנית במסכת מחויבויות שנועדה לאפשר להם להתבסס ולהמשיך בחייהם הנורמטיביים. מעצם מצב בניינים זה צומחות ועולות שאלות, גם אם בצורה מודחקת ולא מבוררת כל עיקר: איפה? מדוע? ולאן?"

אבל למה דווקא הודו? הוא מסביר: "גם אם הסיבות הראשוניות לטייל בהודו חלות באותה המידה על הנוסעים לדרום אמריקה ולמקומות אחרים, נראה שמספרם של העוברים מהפך רוחני במקומות האחרים קטן בהרבה. חמקמק ככל שיהיה וקשה להגדרה, נותר, ככל הנראה, אלמנט מכוון כלשהו במפגש של המטייל הישראלי עם תת היבשת, עם אנשיה ועם תרבותה. מכך אי אפשר להתעלם.

ואמנם כמה מהמרוויגים הדגישו כי להודו עצמה אין כל חלק בתהליך שעברו, והדגישו יותר מכול את חוויית ה"לבד". מהו, אם כך, ה'משהו' הזה? הודו מגרה את כל החושים. בביקור בהודו נשברים לא מעט מושגים כגון 'עוני' ו'עושר', 'לכלוך' ו'ניקיון', ואז הם שבים ונבנים מחדש.

אפילו שפת הגוף היומיומית שונה בהודו. נענוע הראש מצד לצד, שנתפס לרוב כ'לא', הוא למעשה 'כן' או הבעת שביעות רצון; בהודו כשמסמנים למישהו לבוא עושים זאת בהפניית כל אצבעות כף היד כלפי מטה והנעתן קדימה ואחורה, ולא בהושטת אצבע למעלה וכיפופה.

"חלק מהחוזרים בתשובה ששוחחתי עמם, העידו שהודו מדיפה ניחוח מיוחד שמאפשר את קיומו של התהליך, וזאת בניגוד לאווירה הקיימת במקומות אחרים שתרימלאים ישראלים פוקדים, בני אותו גיל ומאותם חתכי אוכלוסייה". ■

שהייתי מקבל את זה בטיול בדרום אמריקה. "החסד הוא שבאמת הכול, ברצונו של ה', הסתדר לטובה; ושבתתי הביתה בשלום – עם חפציי ובבריאותי השלמה; שחוויתי חוויות טובות ופגשתי אנשים מחייכים".

חב"ד בתוך זמן

חלק מרכזי במחקרו של יעקבסון עוסק בתופעת חב"ד הפרושה ברחבי תת היבשת. "בתי חב"ד בהודו עושים עבודה מטרופת", מתאר יעקבסון ונוכר בשיחה שניהל עם הרב שימי, מנהל בית חב"ד בפושקר. "בחגים כמעט כולם נכנסים לבית חב"ד. בשבתות ובימי חול פחות. ועזוב לרגע את הקטע של החזרה בתשובה. עצם זה שהישראלים יודעים שהם יכולים לבוא לבקש עזרה, שדרכם הם יודעים מה שקורה לאחרים.

"עכשיו, כל הישראלים מסייב ידעו ש'בית חב"ד זה בעצם בית שמציל חיים'. הם התחילו להגיד: 'אז בעצם מי עוזר לנו? לא המדינה, לא המשרד ההוא, לא העמותה ההיא. רק חב"ד!', פתאום מסתכלים ואומרים: 'בעצם, החרדים האלה הם לא איזה פרוזיטים שלא הולכים לצבא. יש כאן עוד כמה אלמנטים'. מתחילים לחשוב: 'רגע, יש להם אלמנט של אהבת ישראל, יש להם אלמנט של עזרה ועוד".

הסיבות לחזרה בתשובה בהודו סבוכות ומורכבות. ליעקבסון יש על כך הסתכלות מחקרית: "רבות מהן מתקיימות בזמן בתוך זמן' או בזמן מחוץ לזמן'. מושגים אלו מבטאים את התנהלות הממושכת של המטייל הישראלי בהודו, במעין ממד זמן נבדל לחלוטין מהמוכר לו ומהמקובל בחייו בישראל.

"בהודו המטייל חופשי ממטלות מחייבות כאלו ואחרות. ענייני המדינה הזרה, עניינים ביטחוניים, כלכליים ואחרים אינם נוגעים לו אלא אם הוא נקלע במקרה לעין הסערה. ולא די בכך: בזכות עלויות המחיה הנמוכות, גם עול הפרנסה איננו. בעזרת

בצבא', הוא סיפר, אבל בהודו הכול נפתח. אין מה לומר, בהודו קרה הנס. פה ושם קראתי בתורה או השתתפתי בשיעור, אבל המינון היה נמוך מאוד. בהודו אין עשייה גופנית, זה לפחות הרושם שלי.

"האנשים שם רוחניים יותר – אין חומר להיאחז בו. כמטייל בהודו אין לך טרדות פרנסה, ובלי אלו כבר הסרת מעליך 50 אחוז מהעול הגשמי. ישנה מוסכמה בקרב התיירים, מין 'אופנה תיירותית' כזאת, לבזוז לכל חידוש טכנולוגי. אנשים מחפשים את הפשוט, את המרופט ואת הישן; את ההזוי ואת הבלתי אפשרי.

"מתענגים על עלייה לקצה ההר ועל מציאת באר וצריף, לא על כל מיני חידושים. מחזירים עטרה ליושנה. חיים שונים, רב שאני לומד אצלו כיום הסביר לי שאי אפשר לתאר לאדם טעם של מלח, צריך לתת לו לטעום. אותו רעיון נכון גם לתהליך השבת ולדקדוקי הסופרים באשר הם. רק אז, בעקבות החוויה, מגיעה התעלות הרוח".

האישיות מתחשלת "תוך כדי". 'הודו באותם ימים – התרבות והדת שלה – מאוד נוכחת מבחינתי', מתאר נדב. 'לקחתי ממנה דברים חיוביים. היא זכורה לי אבהית ומחייכת. הדרך שלי לתורה עברה, לדעתי, קודם כול במקומות שבהם סילגתי 'דרך ארץ': כשלמדתי לבקש חדר ולא לדרוש, להזמין אוכל ולא לפקוד על הגשתו, ולזכור שהאוטובוס אולי יגיע למקום שאליו אני רוצה להגיע – ושאוילי לא.

"מהמקום הזה עלתה בי השמחה שיש מישהו שמנהל את החיים שלי לטובה. התורה היא אבסולוטית. זה היחס שבין אמת לשקר. והאמת לא מותירה לשקר כל קיום. חיי השתנו לבלי הכר מאז שנחשפתי לאמת של התורה. אני חי בגן עדן. התבהרה לי זכות אבות – זכיתי לראות את סבי.

"מדוע ריצדה עליי הזכות ולא על אחרים? במה זכיתי? זה חשבון שמים. יש מתנות חנינם. אוצר של מתנות חנינם. אין לדעת מה ה' רוצה. משהו בקולקטיב של הודו עשה עמי חסד. לא נראה לי